

UOT 619:576.89; 619:616.995.1

M.N.Nəsibov
Baytarlıq Elmi-Tədqiqat İnstitutu
mahirnasibov.64@gmail.com

ŞƏKİ-ZAQATALA İQTİSADİ RAYONUNDA İRİBUYNUZLU HEYVANLARIN ƏSAS HELMİNTOZLARLA YOLUXMASI

Açar sözlər: qaramal, helmintoz, təsərrüfat, yaş, yoluxma, koproloji müayinə

Məqalədə Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu üzrə Şəki, Zaqatala, Balakən və Qax rayonlarının ərazilərində yerləşən maldarlıq təsərrüfatlarında qaramalın helmintozlarla yoluxmasına dair aparılmış tədqiqat işlərindən bəhs edilir. Aparılan tədqiqatlar zamanı qaramalın helmintozlarla yoluxmasının yaşdan asılılığını müəyyən edilmişdir.

Qaramalın helmintozlarla bütün yaş qrupları üzrə ümumi yoluxması Şəki rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 24,7%, strongiloidozla 30,6%, diktiokauilyozla 35,3%, Zaqatala rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 32,1%, strongiloidozla 38,5%, diktiokauilyozla 43,6%, Balakən rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 21,3%, strongiloidozla 27,5%, diktiokauilyozla 32,5%, Qax rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 17,7%, strongiloidozla 22,8%, diktiokauilyozla 29,1% təşkil etmişdir. Müayinələr zamanı helmintozlarla ən çox yoluxma Zaqatala rayonunun, ən zəif yoluxma isə Qax rayonunun təsərrüfatlarındakı qaramal arasında müəyyən edilmişdir. Bu da onunla izah edilir ki, Zaqatala rayonunun ərazisində helmintoz törədicilərinin inkişaf edərək invazion mərhələyə çatmasına daha münasib şəraitin olmasıdır.

M.Н.Насибов

ЗАРАЖЕНИЕ КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА ОСНОВНЫМИ ГЕЛЬМИНТОЗАМИ В ШЕКИ-ЗАГАТАЛЬСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЙОНЕ

Ключевые слова: крупный рогатый скот, гельминтоз, хозяйство, возраст, заражение, копрологическое обследование

В статье говорится об исследовательских работах по заражению крупного рогатого скота гельминтозами в животноводческих хозяйствах, расположенных на территории Шеки, Закаतालского, Балакенского и Гахского районов Шеки-Загатаальского экономического района. В ходе проведенных исследований была установлена возрастная зависимость заражения крупного рогатого скота гельминтозами.

Общая зараженность крупного рогатого скота гельминтозами по всем возрастным группам в хозяйствах Шекинского района составила трихоцефалезом - 24,7%, strongилоидозом - 30,6%, диктиокаулезом - 35,3%, в хозяйствах

Загатаьского района трихоцефалозом - 32,1%, стронгилоидозом - 38,5%, диктиокаулезом - 3,6%, в хозяйствах Балакенского района, трихоцефалозом - 33,6%. 21,3%, стронгилоидозом 27,5%, диктиокаулезом - 32,5%, в хозяйствах Гахского района трихоцефалозом - 17,7%, стронгилоидозом - 22,8%, диктиокаулезом - 29,1%.

В ходе обследований наиболее высокая зараженность гельминтозами была выявлена в Загатаьском районе, а самая слабая зараженность среди крупного рогатого скота в хозяйствах Гахского района. Это объясняется наличием на территории Загатаьского района более благоприятных условия для развития возбудителей гельминтоза и достижения ими инвазионной стадии.

M.N.Nasibov

INFECTION OF CATTLE WITH MAJOR HELMINTHIASIS IN THE SHEKI-ZAGATALA ECONOMIC DISTRICT

Keywords: *cattle, helminthiasis, farm, age, infection, scatological examination*

The article talks about research work on the infection of cattle with helminthiasis in livestock farms located on the territory of Sheki, Zagatala, Balaken and Gakh districts of Sheki-Zagatala economic district. In the course of the conducted studies, the age dependence of infection of cattle with helminthiasis was established.

The total infection of cattle with helminthiasis for all age groups in the farms of the Sheki district was trichocephalosis - 24.7%, strongyloidosis - 30.6%, dictyocaulosis - 35.3%, in the farms of the Balaken district trichocephalosis - 32.1%, strongyloidosis - 38.5%, dictyocaulosis - 3.6%, trichocephalosis - 33.6%. 21.3%, strongyloidosis 27.5%, dictyocaulosis - 32.5%, in the farms of the Gakh district trichocephalosis - 17.7%, strongyloidosis - 22.8%, dictyocaulosis - 29.1%.

During the surveys, the highest infection rate with helminthiasis was detected in the Zagatala district, and the weakest infection rate among cattle in the farms of the Gakh district. This is due to the presence on the territory of the Zagatala district of more favorable conditions for the development of pathogens of helminthiasis and their achievement of the invasive stage.

Giriş

Heyvandarlığı, xüsusilə də maldarlığı daha da inkişaf etdirmək, ekoloji təmiz və keyfiyyətli məhsullar almaq, infeksiyon və invazion xəstəliklərdən, xüsusilə də helmintozlardan qorumaq böyük elmi və praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Heyvanlar ətraf mühiti ifrazatları ilə çirkləndirirlər, helmintlərin yumurta və sürfələri münasib şərait yarandıqda inkişaf edərək invazion mərhələyə çatır və sağlam heyvanları yoluxdururlar. Bildiyimiz kimi helmint yumurtaları həzm sistemi vasitəsilə heyvan orqanizminə düşürlər və parazitlik edirlər. Baytar - sanitariya nöqtəyi-nəzərindən heyvandarlıq təsərrüfatlarında, o cümlədən maldarlıqda helmintozların öyrənilməsi zəruridir. Helmintlərə qarşı mübarizədə aralıq, əlavə sahiblərin məhv edilməsi müəyyən ərazilərdə helmintlərin yayılmasının tamamilə qarşısının alınmasında

xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Gövşəyən ev heyvanları, o cümlədən qaramal arasında yayılan helmintlər heyvanların inkişafına mənfi təsir edir və təsərrüfatlara iqtisadi cəhətdən zərər vururlar [1, s.13-15; 2, s.44-47; 3, s.14-19].

Helmintozlara qarşı həm respublikamızın, həm də xarici ölkələrin alimləri tədqiqat işləri yerinə yetirmiş və yenə də davamlı olaraq aparılır [7, s.25-27; 8, s.208-213; 9, s.205-207; 10, s.132-134].

Helmintozlara qarşı səmərəli mübarizə tədbirləri işləyib hazırlamaq məqsədi ilə təsərrüfatlarda həmin helmintoz törədicilərinin inkişafını və yayılma səbəblərini müəyyən etmək aktualdır [4, s. 32-37; 5, s. 61-65; 6, s. 198-200].

Odur ki, Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu üzrə Şəki, Zaqatala, Balakən və Qax rayonlarında yerləşən maldarlıq təsərrüfatlarında qaramal arasında baş verən helmintozların yaşdan asılı olaraq yayılma dərəcəsini müəyyən etmək qarşıya məqsəd qoyulmuşdur.

Materiallar və metodlar

Tədqiqat işləri Baytarlıq ET İnstitutunun Parazitologiya şöbəsinin laboratoriyasında Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu üzrə Şəki, Zaqatala, Balakən və Qax rayonlarında qaramalın helmintlərlə yoluxma dinamikasını yaş qrupları üzrə tədqiq etmək məqsədilə maldarlıq təsərrüfatlarından toplanmış fekal nümunələri əsasında aparılmışdır. Hər bir rayon üzrə 3-5 aylıq, 6-9 aylıq, 10-12 aylıq və yaşlı heyvanlar olan yaş qrupları müəyinə edilmişdir. Koproloji müayinələr (Fülleborn, Vişnyauskas, Berman üsulları ilə) heyvanların yaşa görə yoluxma dərəcəsini müəyyən etmək məqsədi ilə aparılmış, sonra alınan nəticələr təhlil edilmiş və heyvanların hansı yaş qrupunda daha çox yoluxması, yəni ekstensivlik aydınlaşdırılmışdır.

Tədqiqat nəticələri

Tədqiqatlar zamanı müxtəlif yaş qruplarında olan iri buynuzlu heyvanlarda (qaramal) helmintozlarla (trixosefalyoz, strongiloidoz, diktiokaulyoza) yoluxmanın ekstensivliyi müəyyən olunmuş və alınan nəticələr təhlil edilmişdir. Tədqiqat obyektini kimi 3-5 aylıq, 6-9 aylıq, 10-12 aylıq və yaşlı heyvanlar tədqiq edilmişdir.

İqtisadi rayon üzrə koproloji müayinələr zamanı qaramalda mədə-bağırsaq nematodlarından trixosefalyoz və strongiloidozla, ağ ciyərdə parazitlik edən nematodla-diktiokaulyoza yoluxma müəyyən olunmuşdur. Şəki rayonunun fərdi maldarlıq təsərrüfatlarında trixosefalyozla 3-5 aylıq heyvanlarda 31,6%, 6-9 aylıqlarda 30,4%, 10-12 aylıqlarda 23,8%, yaşlı heyvanlarda 13,6%, strongiloidozla 3-5 aylıq heyvanlarda 36,8%, 6-9 aylıqlarda 34,8%, 10-12 aylıqlarda 33,3%, yaşlı heyvanlarda 18,2%, diktiokaulyoza 3-5 aylıq heyvanlarda 52,6%, 6-9 aylıqlarda 39,1%, 10-12 aylıqlarda 28,6%, yaşlı heyvanlarda 22,7%; Zaqatala rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 3-5 aylıq heyvanlarda 36,8%, 6-9 aylıqlarda 40,0%, 10-12 aylıqlarda 33,3%, yaşlı heyvanlarda 19,0%,

strongiloidozla 3-5 aylıq heyvanlarda 47,4%, 6-9 aylıqlarda 45,0%, 10-12 aylıqlarda 38,9%, yaşlı heyvanlarda 23,8%, diktiokaulyoza 3-5 aylıq heyvanlarda 57,9%, 6-9 aylıqlarda 45,0%, 10-12 aylıqlarda 44,4%, yaşlı heyvanlarda 28,6% assosiativ yoluxma aşkar edilmişdir.

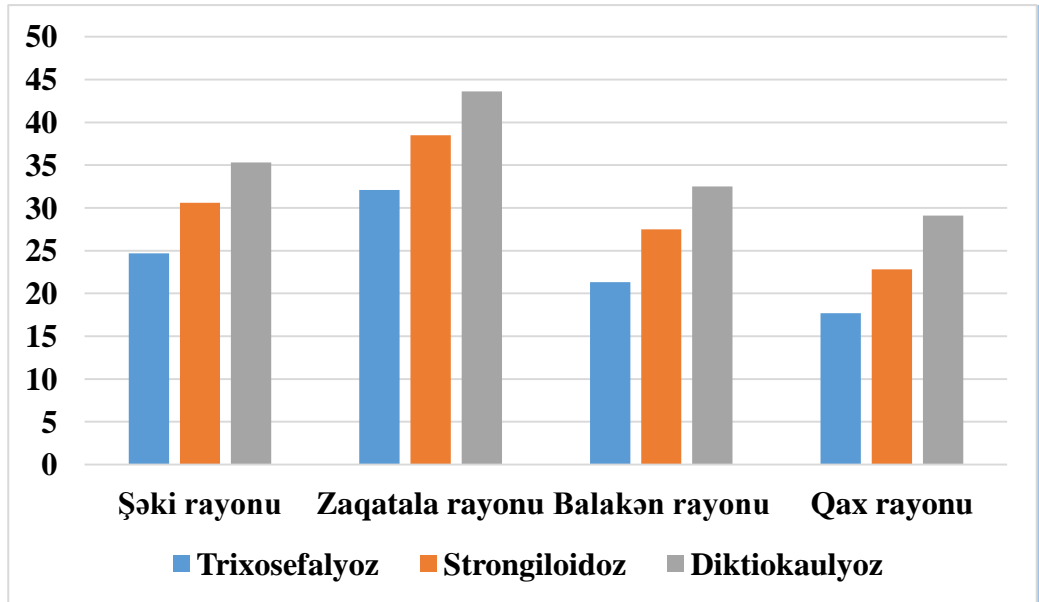
Anoloji tədqiqatlar Balakən və Qax rayonlarının maldarlıq təsərrüfatlarında da yerinə yetirilmişdir. Belə ki, Balakən rayonunun maldarlıq təsərrüfatlarında trixosefalyozla 3-5 aylıq heyvanlarda 27,8%, 6-9 aylıqlarda 28,6%, 10-12 aylıqlarda 21,1%, yaşlı heyvanlarda 9,1%, strongiloidozla 3-5 aylıq heyvanlarda 38,9%, 6-9 aylıqlarda 33,3%, 10-12 aylıqlarda 26,3%, yaşlı heyvanlarda 13,6%, diktiokaulyoza 3-5 aylıq heyvanlarda 44,4%, 6-9 aylıqlarda 33,3%, 10-12 aylıqlarda 31,6%, yaşlı heyvanlarda 22,7%; Qax rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 3-5 aylıq heyvanlarda 20,0%, 6-9 aylıqlarda 27,8%, 10-12 aylıqlarda 13,6%, yaşlı heyvanlarda 10,5%, strongiloidozla 3-5 aylıq heyvanlarda 30,0%, 6-9 aylıqlarda 27,8%, 10-12 aylıqlarda 18,2%, yaşlı heyvanlarda 15,8%, diktiokaulyoza 3-5 aylıq heyvanlarda 30,5%, 6-9 aylıqlarda 33,3%, 10-12 aylıqlarda 27,3%, yaşlı heyvanlarda 21,1% yoluxma tədqiq olunmuşdur (Cədvəl 1).

Cədvəl 1. Heyvandarlıq təsərrüfatlarında müxtəlif yaşlı heyvanların helmintozlarla yoluxması (%-lə)

Yaşı	Müayinə edilmişdir	Yoluxmuşdur					
		Trixosefalyoz		Strongiloidoz		Diktiokaulyoza	
		Miqdarı	İE (%)	Miqdarı	İE (%)	Miqdarı	İE (%)
Şəki rayonu							
3-5 aylıq	19	6	31,6	7	36,8	10	52,6
6-9 aylıq	23	7	30,4	8	34,8	9	39,1
10-12 aylıq	21	5	23,8	7	33,3	6	28,6
Yaşlılar	22	3	13,6	4	18,2	5	22,7
Cəmi	85	21	24,7	26	30,6	30	35,3
Zaqatala rayonu							
3-5 aylıq	19	7	36,8	9	47,4	11	57,9
6-9 aylıq	20	8	40,0	9	45,0	9	45,0
10-12 aylıq	18	6	33,3	7	38,9	8	44,4
Yaşlılar	21	4	19,0	5	23,8	6	28,6
Cəmi	78	25	32,1	30	38,5	34	43,6
Balakən rayonu							
3-5 aylıq	18	5	27,8	7	38,9	8	44,4
6-9 aylıq	21	6	28,6	7	33,3	7	33,3
10-12 aylıq	19	4	21,1	5	26,3	6	31,6
Yaşlılar	22	2	9,1	3	13,6	5	22,7
Cəmi	80	17	21,3	22	27,5	26	32,5

Yaşı	Müayinə edilmişdir	Yoluxmuşdur					
		Triosefalyoz		Strongiloidoz		Diktiokaulyo	
		Miqdarı	İE (%)	Miqdarı	İE (%)	Miqdarı	İE (%)
Qax rayonu							
3-5 aylıq	20	4	20,0	6	30,0	7	35,0
6-9 aylıq	18	5	27,8	5	27,8	6	33,3
10-12 aylıq	22	3	13,6	4	18,2	6	27,3
Yaşlılar	19	2	10,5	3	15,8	4	21,1
Cəmi	79	14	17,7	18	22,8	23	29,1

Qaramalın helmintozlarla bütün yaş qrupları üzrə ümumi yoluxması Şəki rayonunun təsərrüfatlarında triosefalyozla 24,7%, strongiloidozla 30,6%, diktiokaulyoza 35,3%, Zaqatala rayonunun təsərrüfatlarında triosefalyozla 32,1%, strongiloidozla 38,5%, diktiokaulyoza 43,6%, Balakən rayonunun təsərrüfatlarında triosefalyozla 21,3%, strongiloidozla 27,5%, diktiokaulyoza 32,5%, Qax rayonunun təsərrüfatlarında triosefalyozla 17,7%, strongiloidozla 22,8%, diktiokaulyoza 29,1% təşkil etmişdir (Diaqram 1).

Diaqram 1. Qaramalın helmintozlarla yoluxması

Aparılan tədqiqatlar zamanı helmintozlarla ən çox yoluxma Zaqatala rayonunun, ən zəif yoluxma isə Qax rayonunun təsərrüfatlarındakı qaramal arasında müəyyən edilmişdir. Bu da onunla izah edilir ki, Zaqatala rayonunun ərazisində helmintoz törədicilərinin inkişaf edərək invazion mərhələyə

çatmasına daha münasib şəraitin olmasıdır.

Yekun

Qaramalın helmintozlarla bütün yaş qrupları üzrə ümumi yoluxması Şəki rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 24,7%, strongiloidozla 30,6%, diktiokaulyoza 35,3%, Zaqatala rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 32,1%, strongiloidozla 38,5%, diktiokaulyoza 43,6%, Balakən rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 21,3%, strongiloidozla 27,5%, diktiokaulyoza 32,5%, Qax rayonunun təsərrüfatlarında trixosefalyozla 17,7%, strongiloidozla 22,8%, diktiokaulyoza 29,1% təşkil etmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Андрушко, Е.А.* Формирование паразитофауны у молодняка крупного рогатого скота в стойловый период / Е.А. Андрушко // Материалы докладов научной конференции: Теория и практика борьбы с паразитарными болезнями. -М.: ВИГИС, 2012. - С. 13 - 15.
2. *Белиев, С-М.* М. Трематодозы домашних жвачных в Чеченской Республике/ С-М. М. Белиев, А.М. Атаев, М.Г. Газимагомедов // Материалы докладов научной конференции: Теория и практика борьбы с паразитарными болезнями. - М.: ВИГИС, 2012. - С. 44 - 47.
3. *Власова, Г.С.* Тенденции развития молочного скотоводства Вологодской области и Северо-Западного федерального округа/ Г.С. Власова, Н.И. Абрамова, Л.Н. Богорова, О.Л. Хромова, Е.А. Федорова // Молочнохозяйственный вестник. - 2016. - №1 (21). - С. 14 - 19.
4. *Газимагомедов, М.Г.* К эпизоотологии гельминтозов аборигенного крупного рогатого скота в горном поясе Дагестана/ М.Г. Газимагомедов // Российский паразитологический журнал. - 2009. - №1. - С. 32 - 37.
5. *Дурдусов, С.Д.* Диктиокаулез крупного рогатого скота в Аридной Зоне Юга России и меры борьбы / С.Д. Дурдусов, М.В. Арисов // Ветеринарная патология. - 2007. -№3. - С. 61 - 65.
6. *Кряжев, А.Л.* Сезонная динамика и сроки заражения диктиокаулами крупного рогатого скота в условиях Вологодской области/ А.Л. Кряжев, П.А. Лемехов // Сб. тр. ВГМХА по результатам работы научно-методической конф., посв. 98-летию академии «Наука - агропромышленному комплексу». -Вологда - Молочное: ИЦ ВГМХА, 2009. - С. 198 - 200.
7. *Магеррамов, С.Г.* Зависимость распространения гельминтозов от экологических факторов в условиях Нахичеванской Автономной Республики // Ж. Аграрная наука. - Москва, 2015. № 2. - с. 25-27
8. *Мамедов, А.К.* Изучение гельминтофауны крупного рогатого скота, буйволов и зебу в Азербайджане / Сб. Работ по гельминтол., посвящ. 90-летию со дня рожд. Акад. К.И.Скрябина. -Москва - 1971. - с. 208-213

9. *Поцхверия, Ш.О.* К вопросам эпизоотологии и терапии парамфистомидозов в Грузии/ Ш.О. Поцхверия // Материалы докладов научной конференции: Теория и практика борьбы с паразитарными болезнями. - М.: ВИГИС, 2001. - С. 205 - 207.
10. *Приходько, Ю.А.* Фасцилезно-парамфистомозная инвазия крупного рогатого скота/ Ю.А. Приходько, В.И. Бырка, А.В. Мазанный, Е.В. Федорова, О.В. Никифорова // Мат. III научно-практ. конф. Междунар. Ассос. Паразитоценологов. - Витебск, 2008 . - С. 132 - 134.

Redaksiyaya daxil olub 26.07.2022